

بیداری اسلامی و تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی

بیداری اسلامی و تحقق زمینه‌های وحدت اسلامی

عبدالرحمن خدایی

الحمد لله الذي هدانا إلى الإسلام و الصلوة و السّلام علي سيدنا محمد خيرا الأنام و آله و صحبه
إلى يوم القيام و بعدُ:

وقتی تاریخ را ورق می‌زنیم، وحدت در پناه حق و عدالت همواره یکی از آرمان‌های دینی پیامبران
توحیدی و مخصوصاً پیامبر اسلام (ص) بوده است و همواره پیامبران در تلاش بوده‌اند تا در پناه دعوت
به یگانگی ذات احدیت خداوندی زمینه‌های گرایش جامعه‌ی انسانی را به سوی وحدت و یکپارچگی فراهم
آورده و تفرقه‌ی نژادی، زبانی و ... را تحت الشّعار وحدت دینی قرار داده و انسانها را از تقابل
به تفاهم سوق دهند و برادری و اخوت دینی را ایجاد نمایند. همانطوری که باری تعالی در قرآن می
فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»¹: مؤمنان برادر یکدیگرند. اگر به تاریخ صدر اسلام به صورت
اختصاصی² تر نگاه کنیم و عملکرد پیامبر عظیم الشان اسلام در تمام طول دعوتشان را بررسی نماییم،
همواره مسیر هدایتشان حتی قبل از بعثت، ره به سوی اتحاد جامعه و راهنمایی به سوی وحدت داشته است.

قبل از بعثت، آن حضرت در جمعیت‌های جوانان جوانمرد در جهت ایستادگی در مقابل زورگویان که همانا قدرت آنان ناشی از تفرقه جامعه و به قول معروف تفرقه بینداز و حکومت کن نهفته بوده شرکت می فرمود تا مردم را متوجه سازند که در مقابل ظالمان بایستند، حقوق انسانها مراعات گردد که در آن صورت جامعه به سوی وحدت و همزیستی مسالمت آمیز و احترام آمیز سوق خواهد یافت. آن حضرت پس از بعثت، تمام تلاش خود را صرف رساندن پیام وحدت بخش و انسان ساز خداوند نمود. می توان گفت کل پیام اسلام و رسالت رسول الله (ص) در يك كلام است که در قرآن مجید آمده است: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...»² : همگی به ریسمان خدا جنگ زنید و پراکنده نشوید و نعمت خدا را بر خود یاد کنید آنگاه که دشمنان یکدیگر بودید. پس میان دلهای شما الفت انداخت تا به لطف او برادران هم شدید و بر کنار پرتگاه آتش بودید که شما را از آن رها نید. اینگونه خداوند نشانه های خود را برای شما روشن می کند. باشد که شما راه یا بید.

خداوند صراحته می فرماید که قبل از بعثت رسول الله وضعيت جزيره العرب چگونه بوده است. وضعيتي که در آن همه با هم دشمن، و تفرقه و نفاق میان آنان رایج بوده است.³ حضرت محمد هنگامی که به مدینه مهاجرت فرمودند، با فراهم آوردن پیمان اخوت بین مسلمانان مهاجر و انصار زمینه ی ایجاد وحدتی را فراهم آوردند که ثمره ی آن پیشرفت های بعدی جهان اسلام بود.⁴ به طوری که سپاهیان اسلام مرزهای ایران و روم، دو ابرقدرت آن زمان را در هم پیچیده و صدای گوش نواز انسانیت، برادری و برابری انسان ها را فراتر از جزیره العرب از میان مرزهای قدرتمندان بزرگ نیز گذراندند و مردمان ستمدیده نوای فرح بخش عدالت و مساوات اسلام را که شنیدند فوراً لبیک گفته، انسجام اسلامی که تا آن زمان نمونه نداشت و متأسفانه بعد از آن هم به واسطه ی غرور شیطان⁵ و دسیسه های تفرقه افکنان تکرار نشد، جامعه ای همدل و پر از الفت و احترام متقابل به هم ایجاد کردند.

حضرت علي در مورد جامعه ی زمان پیامبر می فرماید: «خداوند به دست او کینه ها را دفع، آتش را خاموش ساخت؛ بیگانگی را پیوند برادری داد و خویشاوندی را پراکند و با او عزت های ناروا را ذلت و ذلت های نا به جا را به عزت بدل کرد.»⁶

پیامبر اسلام برده داری را کمرنگ نمود و خاطرنشان ساخت انسان ها فرقی با هم ندارند مگر در تقوی. و این ایجاد یکدستی در جامعه موجب ایجاد وحدت می شد.

اما جامعه ی امروز اسلامی که پر از شاکله های مختلف تفرقه افکنانه از دشمنان اسلام و خود جوامع اسلامی به نام های مختلف از جمله مذهب، افکار و اندیشه های گوناگون ناشی می شود چگونه باید بتواند

نداي وحدت سر داد؟ چگونه مي توان دانه هاي اين تسبيح را به دور هم جمع کرد؟

در دنياي اسلام به واسطه ي تفرقه و جدائي مسلمانان، ما با چالش هاي بسيار عظيم من جمله مسأله ي فلسطين مواجهيم. عمده اين چالش ها را مي توان به راحتي با برداشتن قدم هاي استوار به سوي وحدت حل و فصل کرد. اما چگونه اين کار ميسر است؟ به قول بزرگي که فرمود وحدت به معني اينکه من شيعه سني بشوم و از عقايدم دست بردارم و يا سني شيعه بشود و از عقايدش دست بردارد، نيست. وحدت پذيرش اين واقعيت است که همه ما مادامي که به قرآن و سنت و قبله و وحدانيت خداوند و رسوليت رسول خدا ايمان داريم مسلمانيم؛ بنا بر اين بياييم عالمانه، نه تعصب مدارانه، به بحث در مورد موارد اختلافي بپردازيم و از گسترش حساسيت برانگيز آن در جامعه بپرهيزيم، تلاش کنيم صادقانه رفتار نماييم و صداقت را در گفتار و رفتار خود اعمال نماييم.

چگونه وحدت حاصل مي شود؟

(1) وحدت گرد آمدن و حرکت زير يك عَلامَ مشترك است، نه رها کردن پرچم ها. مقام معظم رهبري در اين باره تأکيد دارند بر اينکه اختلافات عقيدتي و مذهبي مربوط به مباحث علمي و فقهي است و نبايد در واقعيات زندگي و سياسي بين مسلمانان تأثير بگذارد و مي فرمايد: «مذاهب اسلامي بايد دست در دست هم برادروار در جهت اهداف و آرمان هاي بلند اسلامي به کمک هم حرکت کنند. خط قرمز از نظر اسلامي و از نظر ما عبارت است از اهانت به مقدسات يکديگر.»

(2) راهکار بعدي، پيرايش خرافات و دلبستگي هاي بي پايه و اساس از ساحت مذهب است. خرافه زدائي نقش بسيار مهمي در سلامت مذهب و بالا بردن ظرفيت تعامل آن دارد. تعصب روي مظاهر غلط، که ذات دين و مذهب نيستند و از اوهام و خواب ها در رسوم محلي سرچشمه گرفته اند با جريحه دار کردن چهره دين و دينداران، راه را نيز بر هر گونه اتحاد و مسالمت مي بندد. همچنين مرزبندي بين افکار و عقايد دانشمندان هر تيره با رفتار غير مدبرانه تأثير بسزائي در وحدت گرايي دارد. انديشمندان نبايد به بهانه ي رفتار نسنجيده ي عوام از کار هدايت مردم و نيز تفکر تقريبي و وحدت ساز غافل شوند. امام شافعي (رض) مي فرمايد: «شايشته نيست کسي را که اهل قبله است لعن و تکفير کرد.»⁷ اين لعن هاي نابجا باعث شده است که بسياري از به ظاهر عالمان مبادرت به صدور فتاواي غيرحکيمانه کنند که مسلمانان را به جان هم مي اندازند و فاصله و اختلافات را بيشتري مي کنند. جوامع مسلمانان، مخصوصاً علماي متعهد تلاش کنند دست افراد را از صدور فتواهاي شخصي کوتاه کنند تا فتاوا، مدبرانه و بر اساس منافع جامعه اسلامي و از روي حقيقت صادر شود.

خوشبختانه حرکت‌هایی که امروزه با نام بهار عربی آغاز گردیده، نویدبخش بازگشت تعریف جدیدی در عرصه‌ی سیاسی کشورهای اسلامی است. یعنی بیداری اسلامی و آوردن رأی اسلامگرایان در انتخاباتی آزاد، که نشان از گرویدن دوباره‌ی جوامع اسلامی به سوی حبل‌ال‌مستقیم دارد.

لازم است آنچه را در اسلام بدان تأکید شده است و پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) بر پایه‌ی آن سنگ بنای جامعه‌ی اسلامی را بنا نهاد رفتار گردد. یعنی:

1- باید حقوق اقلیت‌ها چه مسلمان چه غیر مسلمان رعایت گردد. چرا که پیامبر فرمود: «جامعه بدون دین دوام خواهد یافت ولی بدون عدالت ولو جامعه اسلامی هم که باشد دوام نخواهد داشت.»⁷

2- بیداری اسلامی فرجه‌ای است تا چهره تعامل‌پذیری اسلام و پذیرش واقعیات سیاسی، فرهنگی موجود از سوی اسلام را با رویکردی عقلایی به دنیا نشان بدهیم و چهره‌ی زشت افراط‌گرایی و تفریط‌گرایی را که هر دو متأسفانه چهره دین را آن‌طور که واقعیت آن است نمایان نمی‌کند پالایش نموده و نشان دهیم که دین اصلاح‌گر است و اصلاح‌گر بوده قبل از آنکه دیگران مدعی باشند.

سخن آخر

تحلیل رویدادهای تاریخ اسلام گویای آن است که تلاش‌های وسیع و راهبردهای ارزشی رسول خدا برای تحقق وحدت، کارایی خاصی داشته است. طرح پیمان نامه عمومی مدینه بهترین راه برای ایجاد یک وحدت و القای روحیه همبستگی دینی بود و در همین راستا پیمان ویژه مسلمین از راهکارهای مذهبی برای روح برادری بحساب می‌آید. استفاده از این راهبردها در نمایان ساختن پایه‌های استوار جامعه اسلامی و دست‌یابی به وحدت، تنها زمانی می‌توانست موثر باشد که همگام با آن مبارزه با نژاد پرستی و قوم‌گرایی، فعالانه پی‌گیری شود و پیامبر اسلام (ص) با همتی بلند و در عین بهره‌گیری از ظرفیت‌های اخلاق فردی در این راه قدم گذاشت. بدین ترتیب یکی از ضروری‌ترین راه‌های پی‌ریزی وحدت دینی در امت اسلامی هماهنگی اراده‌ها و تمایلات ارزشی در جهت همانندسازی و اصلاح ابزارهای ملی و قومی و فردی است که در نهایت به صبری استوار و روحی امیدوار نیاز است.⁸

«وَصَلَّى الْإِسْلَامَ عَلَيَّ النَّبِيِّ الْمُخْتَارِ وَآلِهِ الْأَطْهَارِ وَصَحْبِهِ الْأَخْيَارِ، إِلَيَّ دَارُ الْقَرَارِ.

منابع:

1. قرآن مجید، سوره ی حجرات (شماره سوره: 49)، آیه 9
 2. «واعتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ فُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا» وَ كُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ»
 3. قرآن مجید، سوره آل عمران (شماره سوره: 3)، آیه 103
 - همان آیه
 4. قرآن مجید، سوره ی حجرات (شماره سوره: 49)، آیه 9
 5. با اقتباس از: سید جمال الدین اسد آبادی، مجموعه رسائل و مقالات، به کوشش سید هادی خسرو شاهی، انتشارات کلبه شروق، 1381، ص 121
 6. نهج البلاغه
 7. «نَحْنُ لَا نُكَفِّرُ أَجْدًا مِنْ أَهْلِ الْقَبْلَةِ» از کتاب شرح عقاید عمر نَسَفي
 8. «أَلَمْ لِكُ يَبْقَى مَعَ الْكُفْرِ وَلَا يَبْقَى مَعَ الطُّلَمِ» حدیث نبوی
- برگرفته از مقاله ی زمینه های ایجاد وحدت اسلامی در جامعه با نگرش به سیره پیامبر (ص) در مدینه النبوی به قلم حسن صادق زاده ، کارشناس پژوهش و آموزش اداره کل تبلیغات اسلامی گلستان

